1989. AUGUSZTUS II. ÉVFOLYAM 8. SZÁM

SZÓSZÓLÓ

A Tudományos Dolgozók Szakszervezetének Lapja

SKIZOFRÈNIA

Írta: Mezey Katalin

□ A fenti címmel nem az ismert lelkibetegséget kívántam felemlegetni: ez részemről országnév-javaslat. Napirenden van a nagyfontosságú feladat, új nevet kell találnunk Magyarországnak. Tudom, hogy ebben is a nagy hagyományú, több százados múltat maguk mögött tudó elnevezések előnyben vannak. Azt is tudom, hogy a javasolt névnek nincs korábbi forrása a levéltári iratokban. Mégis hiszem, hogy le kell tennünk emellett a voksot, ha utódaink megbecsülésére és megértésére a legkevesebbet is adunk. Tudják ők is, hogy tudtuk mi is.

Hadd indokoljam az elmondottakat egy friss élménnyel. Eggyel, a számba jöhető sok közül. Nemrégiben kezembe került a Pénzügyminisztérium legújabb adóreform-tervezete. Ebben közlik, hogy a szellemi tevékenységek specifikus adószabályozását (például szerzői jogi védelem alá eső munkák esetében stb.) meg kívánják szüntetni, többek között azért, mert ez előnyt ad a munkavállaláson kívüli tevékenységeknek az adózásban, és így ellentmondásban van azzal az alapelvvel, hogy a főfoglalkozásban elért jövedelmek domináljanak a megélhetésben.

Az adózásban egy olyan alapelvet vesznek figyelembe tehát, amit a bérezésben eszükbe nem jutott megvalósítani. Illetve, az eszükbe jutott, hiszen annyit írnak erről a glasznoszty szellemében az újságok, annyit beszél róla a tévé, a rádió, hogy már szinte unjuk. Annál is inkább, mert máshol nem esik szó róla. Mondjuk kormányzati előterjesztésként a parlamentben. A korábban pejoratív éllel emlegetett József Attila-i sor (amely az ember áruvá alacsonyítását fogalmazta meg fájdalommal) mára a laikus közönség érve lett a pénzügyi és egyéb szakemberekkel szemben, nagy kérdőjellel a végén: a munkabér a munkaerő ára?! Nemrég egy közgazdász fejtegette a televízióban, hogy a munkabérek százalékos aránya a termelési költségekben nálunk körülbelül a kapitalista átlag felét, ha eléri. Tehát, ha a kapitalizmusban a megtermelt érték 20%-a a munkabér, akkor a szocalizmusban, nálunk kb. 10%. Ha ezt Marx Károly megélhette volna!

És azt is láttuk, hogy milyen eredményes az elvonás okozta profitttöbblet felhasználása. Nem hiába van még azon felül is sok-sok milliárd dollár adósságunk. Végül is hová ment el a tengernyi pénz?

Miből keletkezett idén pl. az elmúlt hat hónap alatt 50 milliárd forint költségvetési hiány? Arról nem is beszélve, hogy az előző évi adóbevétel 64 milliárd volt, ami meghaladta a tervezett mértéket! Erről mikor számol be a kormány a parlamentben? Bizonyos, hogy aznapra szabadságot vennék ki, hogy megnézzem a televízió helyszíni közvetítését.

Addig pedig olvasgatom az új adóreform tervezetét. Különösen az utolsó mondat ragadott meg: az így keletkező többlet adóbevételt hajlandó a pénzügyi vezetés a szakmák (mondjuk az irodalom) céljaira visszafordítani. Micsoda optimizmus! Miből gondolják, hogy az értelmiség esetében tudnak még többlet adóbevételt elérni? Hiszen egyre kevesebb a költségvetésnek az a hányada, amit kulturális célokra fordítanak. Minden intézmény csökkenteni kénytelen a tevékenységét, hovatovább előáll az a groteszk helyzet, hogy vagy el kell bocsájtani a munkavállalók megadott hányadát — s a megtakarított bérből fizetni a működés költségeit —, vagy megtartani a dolgozókat, de a szaktevékenységre nem marad pénz. Nem a szakképzetlen munkavállalóról beszélek, mint a munkanélküliség szakemberei teszik azt ország-világ nyilvánossága előtt. Tudósokról, művészekről, újságírókról, kiadói kutatóintézeti stb. speciálisan képzett, kvalifikált munkaerőről! Belőlük ← belőlünk is — kíván több bevételt kisajtolni az ismét megcsavarásra kész adóprés. Skizofrénia.

Lehetséges a kiegyezés?

Szakszervezeti pluralizmus '89

Kerekasztal-beszélgetés érdekképviselőkkel

□ Egyfajta érdekképviseleti patthelyzet formálódik Magyarországon. Az érdekvédelmi monopolhelyzetek meginogtak, szerveződések követelnek helyet maguknak az érdekérvényesítési csatákban. Egyelőre azonban hiányzik az az érdekképviseleti koordináció, amely az egyes érdekhordozók esélyeit növelné. Szakszervezeti koalíció felé haladunk? — e kérdést exponáltuk a Jelző és a SZOSZÓLÓ folyóiratok szerkesztőségi kerekasztal-beszélgetésén. Az eszmecserén Baka András jogász, Tudományos Dolgozók Szakszervezete; Fábián György, ELTE BTK aspiráns, Országos Felsőoktatási Érdekképviseleti Szövetség; Fonyódi Ilona gyógypedagógus, Független Szakszervezetek Demokratikus Ligája; Nyikos László közgazdász, Szakszervezetek Országos Tanácsa; Réti Tamás közgazdász, Független Szakszervezetek Demokratikus Ligája; Vass István esztergályos, Szolidaritás Szakszervezeti Munkászövetség vettek részt. A vitát Fóti Péter, a Jelző rovatvezetője vezette.

□ Fóti Péter: Úgy tűnik számomra, hogy a jelen pillanatban a szakszervezetek elkülönülésének egyetlen választóvonala az MSZMP-hez, a pártállamhoz való viszony. Lényegében ez szelektál. Kérdéses azonban, hogy egy olyan többpártrendszeri struktúrában, amelyik zömmel nyomást gyakorló és programpártokból áll, szükség lesz-e a szakszervezetekre mint egyes pártok tömegbázisára? Napjainkban már formálódik egy többpólusú szakszervezeti szerkezet. Elképzelhető, hogy ennek egyik pólusa a megváltozott SZOT és tagszervezetei lehetnek, a másik egy lazább vagy erősebb szövetségre lépő értelmiségi szakszervezeti köteg, a harmadik pedig egy már formálódó új munkáscentrum. E plurális helyzetből milyen szakszervezeti koalíció formálódhat ki?

Baka András: A szakszervezeti mozgalom hűen tükrözi jelenlegi politikai kultúránkat. Tele van szőve a régi, egyoldalúan merev gondolkodás elemeivel; az egyik oldal mereven támadja a másikat. A pozíciók megingatása a cél, függetlenül attól, hogy a másik mit állít, s van-e abban racionális mag vagy helyes gondolat. Hogy milyen szakszervezeti modell jön majd létre, nehéz még eldönteni. Feltehetően az azonos fogalomkörben gondolkodók létesítenek majd közös szakszervezetet.

Réti Tamás: A Liga most azon dolgozik, hogy a gazdasági hatalom átalakításának tervezetét kidolgozza. Mivel a társadalomban az ellenzéki kerekasztal körében a politikai intézményrendszer változása folyik, a Liga szükségesnek tartaná, hogy létrejöjjön a kormány, az ellenzék, és különféle érdekvédelmi fórumok között is egy úgynevezett gazdasági kerekasztal. Ennek az lenne a feladata, hogy létrehozza az érdekegyeztetés intézményes fórumát. Ami eddig a SZOT és a kormány között végbement, az a kádárista hagyomány egy formája volt: a rendszer kárvallottjait utólagosan és részlegesen kárpótolták. Nézetem szerint mindenképpen fel kell váltani az állami és pártirányítás alkurendszerét a gazdasági konfliktusok békés tárgyalásának rendszerével. Én nem koalícióról beszélek, de egy együttes működésről mindenképpen szó lehet. A Liga a pártoktól függetlenül akar tevékenykedni, nem akar semmiféle pártcsoportot támogatni, patronálni.

Vass István: A magyar munkásszolidaritás szakszervezet ellenzéki szakszervezetként kíván működni. Hogyan képzeljük el az ország jövőbeni szakszervezeti működését? Mind a munkahelyeken, mind pedig országos szinten a legkülönbözőbb szakszervezetek és szövetségek között létre kell hozni egy megfelelő koordinációs központot. Világos, hogy mi kisebbségben maradunk egy jó ideig, de a szolidaritás elve alapján elvárjuk, hogy a kisebbséget ne akadályozzák, hanem inkább segítsék.

Nyikos László: A látszat, talán a valóság is az, hogy ma a SZOT az MSZMP vizén hajózik, a Liga viszont az ellenzéki pártok valamelyikének, vagy együttesének a partnere. Ellentétben a Liga egyik-másik tagszakszervezetének a törekvésével, a SZOT-ban levő szakszervezetek olyan direkt módon nem kívánnak politizálni. A mai magyar társadalomra a differenciálódás a jellemző, és ahhoz először differenciálódni kell, hogy integrálódni lehessen. Én nagyon távolinak érzem azt az időt, amikor a különböző pártok, a különböző szakszervezetek koalíciója létrejöhet. Együttműködésre azonban addig is szükség van, mind a két fél részéről, tiszteletben tartva egymás elveit és ideológiai vagy egyéb kötődéseit. Azzal is egyetértek, hogy a gazdasági kerekasztalt létre kell hozni, egyébként erre is született már valamiféle előzetes megállapodás a SZOT—kormány ülésén.

Fóti Péter: Nézzük egy kicsit gyakorlatiasabban az érdekképviselők érdekütközésének problematikáját. Milyen érdekérvényesítési reformlépések elkerülhetetlenek ahhoz, hogy ha egyelőre nem is koalícióban, de a különböző szinteken formalizált, ésszerű, együttműködő, működőképes szakszervezeti munka folyhassék?

Fonyódi Ilona: Az alapállásunk az, hogy mi csak a szakszervezeti pluralizmus elismerése mellett vagyunk hajlandók tárgyalni. Tehát abba nem megyünk bele, hogy a SZOT képviseljen minket a kormánnyal szemben, hogy mi tájékoztassuk a SZOT-ot a véleményünkről, és a SZOT azt interpretálja a kormánynál. Mi is a tárgyalóasztal mellé akarunk ülni.

Baka András: Azt hiszem azt kellene kidolgozni, hogy a különböző szinteken meglevő szakszervezetek milyen alapon ülnek le együttesen tárgyalni, az adott munkahelyi ve-

(Folytatás a 3. oldalon)

ELOSZTÁSPOLITIKA

Osztozzunk meg azon, ami van!

Írta: Meixner Zoltán

○ Régi igazság, hogy a pénz nem boldogít. Ennél kevésbé már csak az okoz boldogságot, ha nincs pénz. Tán ezért is szaladgálunk naphosszat oly fancsali képpel némi pluszjövedelem után. S ez alól a kormány sem kivétel, amelynek a szükségletekhez képest igen vékonyan folydogáló forrásokat ráadásul el is kellene osztania. Méghozzá sokkal jobban vagy ha úgy tetszik, hatékonyabban, mint azt az előző adminisztráció tette.

Berzsenyi a nemzethez intézett intelmeiben ilyesmiket vágott szépapáink fejéhez, hogy: „Mert mi most a magyar? Rút szibarita váz." Ezt mi is megkaptuk, bár az utóbbi időben az élvhajhászás helyett inkább a pénzt hajkurásztuk, ami valahogy sohasem volt elég. Mentül többet kerestünk, annál kevesebb jutott. S bár ez mit sem változott az utóbbi időben, egyvalami azért mégis csak más. *A kormányzat bevallotta: válság van.* Először is egyensúlyválság, ami mögött struktúrális, amögött pedig a nemzetközi együttműködésben és a gazdaságirányítási modellben tapasztalható válság húzódik meg. S ez bajaink végső forrása. Ha tehát az elosztáspolitika reformjáról beszélünk, akkor következésképpen két meghatározó tényezővel is számolni kell. Egyrészt fizetőképességünk kedvező alakulásával, másrészt pedig azzal, a szükségképpen bevezetendő gazdaságpolitikával, amely képes lehet a fent említett válság leküzdésére.

FELTÉTELEK ÉS KORLÁTOK

A válság-menedzselésben minden bizonnyal a *tulajdonreformnak* van a legnagyobb szerepe, amely megteremti a lehetőséget a gazdasági szerkezet átalakítására. S ez persze meghatározza az elosztáspolitika lehetőségeit és irányait is. Az említetteknél az elosztáspolitikának azonban vannak sokkal jobban megfogható objektív feltételei, vagy ha úgy jobban tetszik, korlátai is. Legfőképpen, hogy egy stagnáló gazdaságban (a GDP legfeljebb, ha évi egy százalékkal nő) kellene megküzdeni a hegyként magasodó külföldi adósságokkal, ilyen körülmények között kellene megbirkózni az itthon és külföldön elkezdett, de erőnket meghaladó nagyberuházásokkal, s mindezekkel együtt egyensúlyba hozni az erősen deficites külső fizetési mérlegünket. Mindeközben nem növelhetjük a belső felhalmozást, különösen nem a lakosság terhére. A beruházások jó, ha másfél-két százalékkal növekedhetnek, s akkor már beleszámítottuk a külföldi tőkét is. Mi lesz ilyen körülmények között a gazdasági fejlődést szinte gúzsba kötő infrastrukturális elmaradottsággal?! Arra sem számíthatunk, hogy átrendeződjék a munka- és a társadalmi jövedelmek aránya (ez ma körülbelül 60 a 40-hez), pedig az arányaiban magasabb munkajövedelmektől a költségvetés nagyobb adóbevételekre számíthatna. Az átlagpolgár a ráta drasztikus átírását nem tudná elviselni, azokról nem is beszélve, akik a létminimum környékén vagy az alatt élnek — és nincsenek kevesen —, mert ők képtelenek lennének lemondani a társadalmi gondoskodásról. Ettől függetlenül kísért a polarizáció, a gazdagodás, de főképpen az elszegényesedés, a lecsúszás. És bajaink orvoslására már külföldi hitelek felvételére sem számíthatunk, már így is túl sok van a számlánkon.

A politikai harc — mintha gazdaság nem is lenne a világon, néha úgy érzi az ember, a hatalomról zengő kórustól kábultan — *sok mindent eldönthet.* Egyet azonban biztosan nem adhat: több elosztható pénzt. Így aztán bárki is nyerje a (tavaszi? őszi?) választást, bárki is alakítson bármilyen összetételű kormányt, mégis csak egy útja marad: rövid egy-két esztendőn belül kiépíteni *a piacgazdaság legfontosabb elemeit.* S ez alól nincs felmentés, csak kőkemény, céltudatos, előretekintő munka van, thatcheri makacssággal körítve. A piaci szférában például radikálisan csökkenteni kell a költségvetés újraelosztó szerepét, ha már az elosztáspolitikáról beszélünk. Mert nézzük csak, hogyan is állunk?

A termelőszféra támogatása, ha a fejlett piacgazdaságok adataival teszünk összehasonlítást, szembetűnően magas. Itt a GDP 17 százaléka, amott pedig csak 3—4 százaléka. A nyereségadóknál sem jobb a helyzet, nálunk a GDP 12 százaléka, a termelési adókkal együtt 17 százaléka, náluk 3—4 százaléka. A forgalmi adókkal viszonylag jól állunk, ugyanakkor a jövedelemadók aránya a GDP-ben itt 5 százalék, ott 10—14 százalék. A társadalombiztosítási levonások arányaival sem dicsekedhetünk, ezek a GDP 17 százalékára rúgnak, akárcsak a fejlett tőkés országokban, holott a bruttó nemzeti terméküknek a miénknek a sokszorosa. Szóval, a GDP szerkezete az adóreform után is torz maradt, a tiszta jövedelem részaránya még mindig magas a bruttó munkajövedelemhez képest.

LEÉPÍTENI, LEÉPÍTENI, LEÉPÍTENI

A restrikció nagyjából tíz éve tart, s ennek egyetlen eredménye, hogy — elnézést a kifejezésért — *legatyásodtunk.* Piacot építeni ugyanis aligha lehet elvonásokkal. Élek a gyanúperrel, hogy a politika igazából a legutóbbi időkig nem szánta rá magát egy igazi piacgazdaság megteremtésére. Mert aligha kétséges, hogy a szakemberek tudták: piac csak akkor lesz, ha a jövedelemtulajdonosok azonos feltételek és követelmények mellett arányaiban is bővülő saját jövedelme jelenti a vásárlóerőt, nem pedig a költségvetésen. illetve a bankokon keresztül újraelosztott források. No de miképpen lehet mérsékelni az újraelosztást? A kormányzat szerint az 1988-as 200 milliárdos támogatást, amit a versenyszféra kapott. 1992-ig 80—90 milliárddal kell csökkenteni. Ha e támogatásleépítést következetesen végrehajtják, akkor teremtődhetnek meg — persze csak részben — a forrásai annak az új adópolitikának, amely az elvonások csökkentésére törekszik. Különösen az exporttámogatást. s a nagy pénzalapokat (szanálási alap, intervenciós alap) kell megnyírbálni. Két év alatt legalább 60 milliárddal.

Át kell csoportosítani a kiadásokat is. Például kevesebb jut majd az állami rezsire, azaz az igazgatásra, a védelemre stb. De nem juthát annyi a társadalmi szervezeteknek sem, és igyekezni kell, hogy az eddig támogatott gazdasági szolgáltatások is önköltségi alapon működjenek, illetve vállalkozásként akár nyereséget is termeljenek. Igaz, az elképzelések szerint — mert ráfér — az így felszabaduló forrásokat a humánszolgáltatások finanszírozására kellene fordítani. Ami annál is inkább indokolt, mert *a szociálpolitika rongyokban jár,* az egészségügy — ahol ugyan a pénzszűke együtt él a pazarlással — nemkülönben. Az oktatásról külön is kell szólni, hiszen a nemzetközi tapasztalatok is azt mutatják, hogy azok a gazdaságok, amelyek az utóbbi 20—30 évben nagy fejlődést produkáltak, hatalmas oktatási program talajáról startoltak. *Humán erőforrások nélkül ugyanis semmiféle konjunktúrát nem lehet kiváltani, de meglovagolni sem.*

A LAKOSSÁG ÉS A JÖVEDELMEK

A lakossági jövedelmeket is át lehet és át is kell rendezni, kezdve azzal, hogy a bérek — unos-untalan ismételjük — csak a teljesítményhez kötötten áramolhassanak ki. Ezzel együtt meg kell állítani a munkajövedelmek mind nominális, mind pedig az összjövedelmekhez viszonyított arányának csökkenését. S ha nőnek a jövedelmek, mindinkább lehetőség lesz a társadalmi szolgáltatások megvásárlására, illetve fordítva egyet a dolgon, esély teremtődik olyan szolgáltatások elterjesztésére, amelyek nem állampolgári jogon, vagy a társadalmi alapbiztosításokból származóan illetik meg a lakosságot, hanem meg kell, illetve meg lehet őket venni. Egyre nagyobb jelentőségre tehetnek szert ugyanakkor a lakossági tőkejövedelmek, hiszen remélhetőleg mindinkább lesz hová befektetni. S persze *lesznek szociális jövedelmek továbbra is,* amelyek hosszú távon — ha jobbra fordul az ország sorsa — mind szűkebb rétegek megélhetésében játszanak majd determináns szerepet.

Mint cseppben a tenger

Egy lemondás háttere

○ A Szószóló júniusi számában már hírül adtuk, hogy az MTA Geodéziai és Geofizikai Kutató Intézete (Sopron) TUDOSZ-alapszervezetében a titkári funkcióban őrségváltás volt. Szívesen és örömmel adunk helyt Szarka László, volt TUDOSZ alapszervezeti titkár önvallomásának, helyzetelemzésének, amelyben lemondásának okait, indokait tárja fel. Tesszük ezt annak ellenére, hogy minden megállapításával nem tudunk teljes mértékben azonosulni, de hiszünk abban, hogy ilyen és hasonló írások is hozzásegítenek bennünket, hogy őszintén szembenézzünk önmagunkkal is.

□ 1985-ben még a Pedagógusok Szakszervezetéhez tartoztunk, amikor megválasztottak a közel száz fős intézet szakszervezeti titkárának. Az 1988 legelején megfiatalodott, az intézeti vezetéssel magát éppen csak elfogadtatni tudó szakszervezetünk a Közalkalmazottak Szakszervezetének forrongását kívülről, a változást sürgetőknél sokkal kedvezőbb pozícióból figyelte. Az átalakulás kérdéseihez mi is hozzászóltunk, s akkor az akadémiai intézetek és az egyetemek közös szakszervezetének létrehozását szorgalmaztuk, de az események más irányt vettek. Az új szakszervezetek megalakulását — többnyire TDDSZ-szimpatizánsként — kívülről éltük meg. Miután a Felsőoktatási Dolgozók Szakszervezetének létrejötte végképp elzárta előttünk a Pedagógusok Szakszervezetében való maradás lehetőségét, kilátásba helyeztük megszűnésünket, s az új szakszervezetekhez való csatlakozásról ki-ki szabadon dönthetett.

Én magam eléggé vegyes érzelmekkel tekintettem a jövő elé, mert láttam annak az elkerülhetetlenségét, hogy az intézeti szakszervezeti élet — a meglevő tárgyalási pozíciók elvesztése és a várható megosztottság következtében — időleges visszaeséssel fog járni.

Az elmúlt év végén intézetünkben a TUDOSZ-alapszervezet 35 fővel alakult meg, de ugyanennyi volt a budapesti és a soproni osztályokon a TDDSZ-tagok együttes száma is. A harmadik harmadrészt a szakszervezeten kívüliek alkották és alkotják ma is. (A TUDOSZ-ba jelentkezett a vezető beosztású kutatók többsége, valamint egy segéderőkből és adminisztrátorokból álló csoport. Ugyanakkor a fiatal kutatók és a műszerészek nagyobbik fele TDDSZ-tag lett.)

A megalakuláskor a hovatartozásnak az intézet vezetése különösebb jelentőséget nem tulajdonított. Véleményem szerint érdekes volna megvizsgálni, ki miért döntött úgy, ahogyan éppen döntött. A kettős tagságot kezdetben csak ketten választották: a korábbi szakszervezet elnöke és titkára mindkét új szakszervezetnek tagja lett.

A TUDOSZ-alapszervezet titkári megbízását ideiglenesen vállaltam el. Úgy gondoltam, hogy ha a különálló csoportokat sikerülne közelebb hoznom, eredményes lesz a működésem, ha nem, a szétválás visszafordíthatatlan szakadásba megy át, le fogok mondani.

A helyzet nem az én elképzeléseim szerint alakult, s ebben mindkét szakszervezetnek része volt. Engem, mint TDDSZ-tag TUDOSZ-titkárt, a TUDOSZ részéről elsősorban az a titkári értekezlet ábrándított ki, amelyben néhány TUDOSZ-tisztségviselő számomra érthetetlen hevességgel támadta a TDDSZ jelenlevő képviselőjét annak egy félreérthető, de mindenképpen jó szándékú félmondata miatt. (1989. január 13-án a TUDOSZ-titkárok tanácsa ülésén a TDDSZ képviseletében Spira György szerepelt. — A szerk.), s ezzel — talán észre sem vették — a SZOT-hoz tartozó szakszervezet álreformját támogatták. TDDSZ-tagként ezzel az állásfoglalással, de a két szakszervezet rivalizálásának egyéb megnyilvánulásaival sem tudtam azonosulni.

Ezalatt Sopronban a TUDOSZ és a TDDSZ — a felülről irányított kölcsönös cikizés ellenére — szinte minden fontos kérdésben megpróbált közös erővel fellépni.

Az idő múlásával egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy amíg a TDDSZ a véleményének megformálásakor mindenkor a saját tagságára tudott támaszkodni, addig a TUDOSZ titkára jobbára csak a saját meggyőződése és lelkiismerete szerint cselekedett, ami többnyire a TDDSZ markáns (de sokszor taktikai hibáktól hemzsegő) véleményének letompításából állt. Ezen a tagsági összetétel ismeretében nincs is semmi csodálkozni való, mert a TUDOSZ-ban — a sok jóakaratú szándék ellenére — sajnos egyrészt a változatlanság, vagy legfeljebb a minimális változások hívei maradtak, másrészt a TUDOSZ-t választották azok is, akik a szakszervezettől a hagyományos értelemben vett „védettségnél", valamint az üdülés és a segélyek biztosításánál soha nem vártak többet. Jellemző az is, hogy 50 év alatti nem vezető beosztású kutató a TUDOSZ-ban mindössze kettő maradt, ugyanakkor a teljes létszám negyedrészét ma már a nyugdíjasok és jogfenntartók teszik ki. Teljesen nyilvánvaló volt, hogy ez a tagság a korábbi alapszervezettel összehasonlítva is sokkal kevésbé lehet „reformpárti". Jellemző, hogy a helyzet fonákságával külön-külön mindenki tisztában volt, de valami láthatatlan háló talán időtlen időkig fenntartotta volna ezt az állapotot. Amikor azonban — a jutalomosztással kapcsolatban — a meggyőződésem ténylegesen szembekerült a tagság többségét alkotó munkatársak érdekeivel, le kellett mondanom, mert nem akartam a tagság bizalmával visszaélni.

Lényegében tehát két ok: a TUDOSZ és a TDDSZ egymástól való eltávolodása és a TUDOSZ-alapszervezet véleményem szerinti életképtelensége vezetett lemondásomhoz.

Intézetünkben a TUDOSZ létszáma lassan-lassan fogy, de a TDDSZ kezdeti lelkesedése is szűnőben van. Ugyanakkor úgy tűnik, hogy a szakszervezeten kívüliek is végképp elvesztették érdeklődésüket az efféle kérdések iránt. Igaz, ma mindenki elsősorban a saját gondjaival törődik; a munkahelyi csetepatékhoz pillanatnyilag sem ideje, sem kedve sincs az embereknek.

Vajon mit hoz a jövő? Utódom remélhetőleg belátja, hogy a jelenlegi helyzetben (aktív kutatói részvétel hiányában) a TUDOSZ-alapszervezetnek nincs sok alapja ahhoz, hogy kezdeményező szerepben lépjen fel. Egyelőre az adott tagság érdekeinek kiszolgálására, tehát a „klasszikus" területekre való visszahúzódásra van leginkább szükség.

Azt hiszem, hogy a mi intézetünkben kialakult helyzet — mint cseppben a tenger — az országos viszonyokat is tükrözi. Magam is tapasztaltam, hogy a TUDOSZ vezetősége erején felül küzd a szakszervezeti mozgalom megújításáért, de vajon élvezi-e ebben a törekvésében a TUDOSZ-tagság támogatását? Én e tekintetben pesszimista vagyok.

A szakszervezetek fölötti vihar átvonult, s a mai politikai harcok közepette a szakszervezeteknél viszonylagos szélcsend állt be. Sajnos a vihar nem volt akkora, hogy a régi szakszervezeti apparátust mindenestől elsodorja.

A TUDOSZ nehéz helyzetbe került. Nem hiszem, hogy a valódi változásokat leginkább akaró réteg csak Sopronban került volna kívül a TUDOSZ-on. A fő veszélyt abban látom, hogy a régi apparátus könnyen kisajátíthatja a jobbító szándékot, törekvéseket egy üres reformretorika igazi céljainak leplezésére, hatalmának átmentésére.

A szakszervezeti mozgalom demokratikus átalakítását csak az összes ebben érdekelt erő összefogásával sikerülhet megvalósítani. A jelenlegi próbálkozások az alapproblémát, azaz a TUDOSZ—TDDSZ szembenállást — s ennek következtében a sokakban kialakult közömbösséget — nem szüntetik meg. A megoldást — akár céljaink és eszközeink módosítása árán is — a TDDSZ-hez való közeledésben kell keresni.

Szarka László

A kamatok visszamenőleges emelését a TUDOSZ törvénytelennek ítéli!

TILTAKOZÁS

○ A Központi Fizikai Kutató Intézet TUDOSZ-tagsága felháborodással értesült a kormányzat szándékáról, hogy az tervbe vette a lakásépítési és -vásárlási hitelek kamatlábainak visszamenőleges felemelését. A TUDOSZ elnöksége — a KFKI TUDOSZ-titkárok tanácsa kezdeményezésére — határozottan elítéli az ilyen törekvéseket, s egyúttal felszólítja az ország összes szakszervezeti alapszervezetét, hogy szolidárisan csatlakozzanak az alábbi követelések mellé: nyilvánosságra került az a kormányzati elképzelés, hogy az építési kölcsönök kamatfeltételeit visszamenőlegesen — azaz egyoldalú szerződésbontás útján — meg kívánják változtatni. Ezzel a lépéssel a bérből és fizetésből élő családoknál, ahol korábban építési kölcsönszerződéseket kötöttek, olyan mértékű törlesztési kötelezettség lépne fel, amely messze túlhaladná pénzügyi lehetőségeiket. Ez megengedhetetlen, mert:

— egyoldalúan megszegi azt a szerződéses kötelezettséget, amelyben az állam garanciát vállalt az építkezők támogatására;

— az infláció okozta államháztartási problémákat arra a rétegre akarják áthárítani, amely ennek eddig is csak kárvallottja volt;

— ez az intézkedés megakadályozza, hogy az országban egy hosszú távú, igazságos lakáspolitika megvalósulhasson;

— reformellenes, mert véleményünk szerint ez az intézkedés a lakosságot ellene fordíthatja a reformok kialakulásának és táptalajul szolgálhat egy szociális demagógia elterjedéséhez;

— erkölcstelen, mert ellentmond annak a gyakorlatnak, amely az indokolatlanul alacsony lakossági betét-kamatfeltételek és az építési kölcsönkamatok között eddig fennállt.

A fentiek alapján követeljük a kormánytól, hogy ezen kamatemelési szándékától álljon el! Ameddig az ország lakosságának alapvető lakásproblémáját megoldani nem tudja, addig 3%-nál magasabb kamattal csak azon építkezéseket terhelje, amelyek nem elsődleges lakásszükségletek kielégítését szolgálják.

Kérjük a parlamenti képviselőket, hogy a kamatok visszamenőleges emelését tekintsék törvénytelennek, és az ilyen jellegű előterjesztésekre mondjanak határozott nemet!

TUDOSZ-elnökség

Hogyan keresnek a társadalomtudományi kutatók?

○ A Szószóló július havi számában ígéretet tettünk, hogy a természettudományi terület nyilvánosságra hozott átlagbéradataihoz hasonlóan bemutatjuk olvasóinknak a társadalomkutatók összehasonlítható béradatait. Tesszük ezt azért, mert a bérhelyzet pontos ismerete nélkül nem tudjuk magunkat reálisan értékelni, a többi szakmához „bemérni".

Az elmúlt hónapban az MTA természettudományi kutatóintézeteinek átlagbérét az állami ipar, illetve az anyagi ágak szellemi foglalkoztatású dolgozóival állítottuk párhuzamba. Most viszont a társadalomtudományi kutatók összehasonlítására alkalmasabbnak kínálkozik felkészültségben és a munka jellegében hozzájuk közelebb álló pedagógus felsőoktatási dolgozók bérszínvonala.

MTA kutatóintézeti dolgozók bruttó átlagbére
1988. III. 31. és 1989. III. 31.

	kutatók (Ft)		összesen (Ft)
MTA társ. tud. int.	1988. III. 31.	9 300	8 685
	1989. III. 31.	11 815	10 058
MTA kut. int. össz.	1988. III. 31.	10 386	9 417
	1989. III. 31.	12 412	11 304

Forrás: MTA pénzügyi főosztály.

A társadalomtudományi kutatók 1989. III. 31-ig éves bérfejlesztéssel növelt átlagbére sem éri el az oktatási pályák közül a kvalifikációban, feladatmegoldás minőségében, személyi átfedésekben hozzájuk legközelebb álló felsőoktatási dolgozók előző évi átlagbérét. A felsőoktatástól való lemaradást csak fokozza az 1989 őszétől végrehajtandó, mintegy 17%-os felsőoktatási központi bérpolitikai intézkedés.

Alsó, közép- és felsőfokú tanintézeti dolgozók bruttó átlagbére
1988. XII. 31-én

	oktatók Ft	technikaiak Ft	összesen Ft
Felsőfokúak	12 480	6534	8773
Alsó és középfokú	7 831	6539	7185

Forrás: Stark Antal államtitkár beszámolója az Országgyűlés kulturális bizottságának.

Az értelmiségi pályák — különösen a költségvetési területen — bérlemaradását jelzi, hogy a sokak által legjobban fizetettnek tartott központi igazgatási ügyintézők átlagbére is elmarad a felsőoktatási oktatókétól, és alig haladja meg a természettudományi kutatókét. Ugyanakkor — bár az összehasonlítás sok helyen erőltetett — jelentősen meghaladja a társadalomtudományi intézetekben dolgozókét.

Központi igazgatás dolgozóinak állománycsoportonkénti bruttó átlagbére
1988. III. 31-én

	ügyintézők Ft	fizikaiak Ft	összesen Ft
Közp. igazgatás	11 642	6968	12 971

Forrás: Közalkalmazottak Szakszervezete bérelemzése 1989.

m. p.

Például

A néprajzos

○ Új sorozatunk olyan írásoknak kíván fórumot adni, amelyekben egy-egy tudományág képviselői vallanak választott hivatásukról, pályájukról.

Bevallom, hogy sokáig kerestem a szavakat, hogy tolmácsolni tudjam — e néhány sorban —, mit jelent számomra a hivatásom, a néprajz. Bizonyára nem én vagyok az egyetlen, aki nemcsak szereti választott hivatását, hanem büszke is rá.

Mi, néprajzosok olyan tudományág képviselői vagyunk, amelynek „hivatása" egy nemzet saját múltjához, hagyományaihoz, szokásaihoz való kapcsolatát, érzelmeit ápolni és gazdagítani, ismereteit bővíteni.

Szakterületemről néhány szót ejtenék még: a népszokások és az ünnepi szokások kutatásával foglalkozom. Jeles napok, hagyományos népi szertartások feltérképezését végzem.

*

Egy közelgő, hagyományosnak számító ünnep, augusztus 20. példájával némi ízelítőt szeretnék adni néprajzos „repertoárom"ból":

Augusztus 20. Szent István napja, néhány évtizede az alkotmány és az új kenyér ünnepe. 1950-ig egyházi ünnep volt, még: a népszakások és az ünnepi szokáslégiparádéval, tisztavatással, tűzijátékkal egybekötve.

Szent István napjához nem fűződnek különösebb paraszti hagyományok. Vannak adataink e naphoz kapcsolódó időjárásjóslásra. Sokfelé úgynevezett negyvenes napnak tartották, vagyis negyven napig olyan időre lehet számítani, mint amilyen az augusztus 20-i időjárás. A jugoszláviai magyarok körében a szép időből jó gyümölcstermésre jósoltak. Egyes vidékeinken ezen a napon rendezték az aratási felvonulást.

Augusztus 20. az új kenyér ünnepe. Korábban, a XVIII. századig július 15-én szentelték meg az új kenyeret. Az új kenyér a szegedi katolikusok körében nagy tiszteletben részesült, melyből minden családtag egyszerre evett. Ilyenkor kóduscipót is sütöttek, amit a szegényeknek adtak. Szuhafő, református faluban a legszegényebb családnak István király ünnepére nagy kenyeret sütöttek, melyhez a lisztet házról házra gyűjtötték össze. Panyolán az új lisztből a férjhez menő leánynak kellett a kenyeret megsütnie. Az egész kenyérnek mágikus jelentőséget tulajdonítottak más ünnepeken is, például karácsonykor azért helyezték az asztalra, hogy azután a következő esztendőben mindig elegendő mennyiség legyen belőle.

Augusztus 20. az első államalapító királyunkra való emlékezés ünnepe. Sokáig különböző napokon emlékeztek meg róla, míg Mária Terézia 1774. augusztus 20-át országos ünneppé nem rendelte el. 1818-tól ünnepélyes körmeneteket rendeztek a szent jobb tiszteletére, melynek résztvevői a nádor, a hercegprímás, a papság, a titkos tanácsosok, a helytartótanács tisztviselői, magas rangú katonák és polgári vezetők, a két város magisztrátusa (Pest és Buda), az egyetem tanácsa, a diákság és a céhek voltak. Az ünnep a vidéki látogatóktól egyre inkább népünnepély jelleget öltött már a múlt században is.

Most az új alkotmány bevezetése előtt felmerül a kérdés, hogy augusztus 20. továbbra is állami ünnep marad-e? Vagy közös állami és egyházi ünnep lesz, melyben államalapító királyunkról emlékezünk meg? Esetleg állami ünnep marad az új kenyér ünneplésére?

Augusztus 20-a története azt is jól példázza, hogy milyen kusza összefonódás tanúja is a néprajzkutató, amikor a különböző korok és hagyományok, hivatalos rendeletek előírásai nyomán kialakult ünnepi szokásokat vallatja. S üzenete sem kevés: az ünnepi szokások is csak akkor maradandók, akkor vernek gyökeret az emberek, egy nép szívében, ha a rombolás, az erőszakolt új ünnepek helyett a régi keretek olyan tartalommal töltődnek, keverednek, amelyben sokan — az egyház, a hívők, az ateisták is — megtalálják az emlékezésre, ünneplésre méltó mozzanatokat.

Tátrai Zsuzsanna

TUDOSZ NEWS • TUDOSZ VILÁG • TUDOSZ NEWS

A SZOCIÁLIS ALAPOT KEZELŐ KURATÓRIUM FELHÍVÁSA AZ ALAPSZERVEZETEKHEZ. Az alacsony összegű nyugdíjjal rendelkezők, a nagycsaládosok, a pályakezdők, a munka nélkül maradó szakszervezeti tagok támogatására az alapszervezeti lehetőségek bővítése céljából a Közalkalmazottak Szakszervezete Szociális Alapot hozott létre. A Szociális Alap összege négymillió forint. Ennek felhasználásáról egy kuratórium dönt. **Az alapból segélyeket a TUDOSZ-tagság is igényelhet.** A kuratóriumban szakszervezetünket — a TUDOSZ-titkárok tanácsa és az elnökség delegáltjaként — **Szénássy Éva** képviseli. 1989 június végéig az alap felhasználására 684 pályázó jelentkezett, ezek között hatvan a TUDOSZ-tagok száma.

A kuratórium felhívja az alapszervezetek figyelmét arra, hogy segélyt csak a következő **feltételek** megléte esetén tud odaítélni:

— A pályázatokat és az **igényjogosultság körülményeit** (az általános szakszervezeti segélyezésen túlmutató igényt, melynek megoldására az alap igénybevételét tartják indokoltnak) **az alapszervezetek vizsgálják meg** és annak ismeretében **véleményezzék.**

— Az alapszervezet a pályázat véleményezésekor vegye figyelembe, hogy a pályázó az év folyamán kapott-e egyéb segélyt; hogy helyzetének javítására saját erőfeszítéséből van-e lehetőség; **indokolja meg, hogy az igénylőt miért támogatja.**

A kuratórium — különösen indokolt esetet kivéve — a **3500 Ft/fő jövedelemhatárt meg nem haladók** igényét veszi figyelembe.

Az elutasított pályázatokat a kuratórium **visszaküldi** az előterjesztő szakszervezeti szervnek.

d. l.

TUDOSZ NEWS * TUDOSZ VILÁG * TUDOSZ NEWS * TUDOSZ VILÁG

A KOLLEKTÍV KERETSZERZŐDÉSRŐL. A Magyar Közlöny március 25-én hozta nyilvánosságra a Munka Törvénykönyvének módosításáról szóló jogszabályokat. Sok kérdés érkezett ezekről a TUDOSZ elnökségéhez, ezért szükségesnek tartotta, hogy a változásokból következő szakszervezeti feladatokról tájékoztató hangozzék el a **titkárok tanácsa** előtt. Miután a téma változatlanul közérdekű, e tájékoztatón elhangzottakba a Szószóló olvasóit is beavatjuk.

Dr. Komjáthy Miklóst, a TUDOSZ jogsegélyszolgálatának vezetőjét előbb a változások lényegéről faggatjuk.

— Elsősorban a kollektív keretszerződés új jogintézményének bevezetését említem. Kollektív keretszerződést több munkáltató vagy a munkáltatók érdekképviseleti szervezete köthet a szakszervezettel. A munkáltatói érdekképviseleti szervezetek és a szakszervezetek — ha ezekből több működik — közül az jogosult a kollektív keretszerződés megkötésére, amely gazdasági súlyánál, taglétszámánál fogva jelentősebb.

— Mi erről a TUDOSZ álláspontja?

— A titkárok tanácsa úgy határozott, hogy az általa képviselt dolgozók munkáltatóival megkezdi egy kollektív keretszerződés megkötésének előkészítését. Több hozzászóló sürgette, hogy ebbe a munkába vonjuk be a TDDSZ-t is.

— Egyéb változás?

— A TUDOSZ-hoz tartozó szervezetek többségénél jelenleg munkaügyi szabályzat tartalmazza a szakszervezet és a munkáltató közötti kapcsolattartás módját és a jogok gyakorlásának rendjét. Ez a szabályzat 1989. december 31-ig maradhat érvényben, helyette kollektív szerződéseket kell az egyes munkáltatóknak a szakszervezet munkahelyi szervével kötnie. E szerződések megkötéséhez jogsegélyszolgálatunk minden szükséges felvilágosítást, segítséget megad.

— A tájékoztatón szó volt a kollektív vita fogalmáról . . .

— A változások szerint kollektív vitára akkor kerülhet sor, ha a kollektív szerződés megkötése körül támad vita a felek között, vagy pedig a szakszervezet nem egyedi ügyben emel vétót. Ebben az esetben a vitás kérdés felmerülésétől számított öt napon belül egyeztető bizottságot kell létrehozni, amelybe — ha a felek nem másképp állapodnak meg — egy-egy tagot delegálnak, s ők választanak a bizottságnak elnököt. Az egyeztető bizottság feladata a felek közti egyeztetés koordinálása, illetve ha előzetesen a szakszervezet és a munkáltató erről írásban felhatalmazta az egyeztető bizottságot, akkor a vita eldöntése.

— Mi módosult még?

— A szakszervezet kifogásolási joggal kapcsolatos eljárása is. Eddig a kifogás bejelentése után felmenő rendszerű egyeztetés volt előírva, ezentúl két irányban oldható meg a vétóval megtámadott ügy. Ha a szakszervezet a vétót nem egyedi dologban, illetve nem munkaviszonnyal összefüggő szabály megsértésével kapcsolatban emelte, akkor a kollektív vitára előírtak szerint szükséges megoldani a helyzetet. Ha pedig egyedi ügyben vagy a munkaviszonyra vonatkozó szabály megsértése miatt emelte a szakszervezet a vétót, akkor harminc napon belül a munkaügyi bírósághoz kell fordulni. Továbbra is fennmaradt azonban az a megoldás, hogy amíg az illetékes szerv nem dönt vagy a felek nem egyeztek meg, addig a kifogásolással érintett intézkedés nem hajtható végre.

A kollektív keretszerződés megkötése egyébként **nem kötelező.** Csupán olyan lehetőség, amellyel a **TUDOSZ feltétlenül élni akar.** Ezért felhívjuk olvasóink figyelmét: ilyen jellegű **problémáikkal** forduljanak szakszervezetünk **jogsegélyszolgálatához. Félfogadási rendje a Szószóló minden számában megjelenik.**

gy. i. gy.

TUDOSZ NEWS * TUDOSZ VILÁG * TUDOSZ NEWS * TUDOSZ VILÁG

A KÖZPONTI KÉMIAI KUTATÓ INTÉZETBEN az adózott nyereségből képzett **lakásépítési alap felhasználásáról,** az adható összegek mértékéről, fajtáiról a helyi szakszervezetekkel — a TUDOSZ bizalmitestületével és a TDDSZ választmányával — egyetértésben döntött a főigazgató. Az eddigi tapasztalatok azt mutatják — valószínűleg az életszínvonal rohamos csökkenése miatt —, hogy az elmúlt évekhez képest az intézet dolgozói közül nagyon kevesen igényeltek lakásépítési kölcsönt.

TUDOSZ NEWS * TUDOSZ VILÁG * TUDOSZ NEWS * TUDOSZ VILÁG

AZ MTA FILOZÓFIAI INTÉZET TUDOSZ szb-titkára, **Csorba László** csoportvezetővé történő kinevezése miatt **lemondott** funkciójáról. A leköszönő titkár munkáját a tagság köszönettel nyugtázta. A helyi TUDOSZ-tagság **ügyvezető titkárrá Polgár Tibor** kandidátust, az intézet főmunkatársát választotta. Polgár Tibor kutatási témája: a politikai hatalom szerepe a társadalmi reprodukció folyamatában és a kelet-európai modernizációban.

Legyen szakszervezeti kontroll

A túlelosztás természetrajza

□ „Csak azt oszthatjuk el, amit megtermeltünk!" E kézenfekvőnek látszó alapigazság megfogalmazása az immár mögöttünk levő történelmi korszak névadójától származik. Mint azonban az aforizmák általában, ez is leegyszerűsíti, lecsupaszítja a valóságot. Csupán két aktuális példa arra, hogy a gazdasági-pénzügyi összefüggések mennyivel bonyolultabbak, mint e közfogyasztásra szánt politikai bölcselkedés.

Először is *nem biztos, hogy amit megtermeltünk, az mind elosztható!* Gondoljunk a gyenge minőségű, elavult vagy fizetőképes kereslettel alá nem támasztott termékekre! Ezek gyártásával is bővül a termelés, de nem kerülnek forgalomba, hanem elad(hat)atlan készletek formájában kötnek le energiákat. A magyar gazdaság működtetéséhez szükséges (?) *készletek* állománya mintegy ezer milliárd forintra rúg, ami a bruttó hazai termék (GDP) kb. kétharmada. Ez igen magas arány. A piacgazdaságok lényegesen kisebb készletállománnyal (anyagkészletek, félkész- és befejezetlen készletek, késztermékek) működnek (30—40%). Ha sikerülne megközelítenünk ezeket az arányokat, százmilliárd forintos nagyságrendű eredményt kapnánk, ami több tízezer lakással, a *munkavállalói munkabérek másfélszeresére emelésével érne fel.* Mindez itt persze csak játék a számokkal. Amire utalni szeretnénk velük: a termelés akkor éri el célját, akkor van értelme, ha a terméket valahol valaki elfogyasztja. Ellenkező esetben a társadalom kevesebbet fogyaszt a statisztikában kimutatott termelésnél, erőfeszítései pedig immobil készletek formájában mennek veszendőbe. Amikor a nemzeti jövedelem (újra-) elosztásáról van szó, a *szakszervezeteknek rá kell mutatniuk a népgazdasági készletállományban levő óriási tartalékokra,* azok mobilizálásának jelentőségére is.

Másrészt viszont *többet is fogyaszthatunk annál, amit megtermelünk.* Ma már gyakorlatilag minden felnőtt állampolgár tudja, hogy mekkora külföldi hitelekkel, kölcsönökkel finanszírozták másfél évtizeden keresztül a magyar gazdaságot, konzerválva annak elavult struktúráját, mesterségesen növelve a vállalatok, a lakosság jövedelmét. E *túlfogyasztás* megjelent az imént említett *készletfelhalmozásban,* a gigantikus *nagyberuházásokban,* a *hadikiadásokban,* az *államgépezet működtetésében,* a *veszteséges vállalatok finanszírozásában.* Az államháztartás tartozása több, mint az állami költségvetés másfél évi bevétele, mert képes volt hosszú éveken át többet költeni, mint amennyi jövedelme volt.

Napjainkban, amikor napirenden van az államháztartás, az állami költségvetés reformja, a *szakszervezeteknek fokozniuk kell társadalmi kontroll-szerepüket;* azaz fel kell tenniük a kérdést: hová lesz a munkavállalók által létrehozott jövedelem? El kell érniük, hogy tisztázódjék: mivel *kell* és mivel *nem szabad* foglalkoznia az államnak. Felül kell vizsgáltatni az államgépezet fenntartására fordított összegeket (ehhez szükséges az állam funkcióinak tisztázása), a közvetlen és közvetett hadikiadásokat, az állami nagyberuházásokat (mert *egyidejűleg* azok akkor sem valósíthatók meg, ha egyébként szükségesek, sőt gazdaságosak), a vállalati támogatásokat.

A „létező szocialista" társadalmak mindegyikének *immanens tulajdonsága a túlelosztás,* ami mögött végső soron a *rendszereket legitimáló ideológia áll.* Ma már általánosan elfogadott (?), hogy a gazdasági folyamatokat (termelés, elosztás, fogyasztás) a piacnak kell szabályoznia. A piacnak pedig központi eleme az *ár.* Az áraknak — piaci viszonyok között — nemcsak az a feladata, hogy orientálja döntéseiben a termelőt és a fogyasztót, hogy megtérítse a költségeket, hanem az is, hogy *elossza a jövedelmeket* a piac résztvevői között. Ennek a mechanizmusnak a működésbe hozatala nemcsak az állami költségvetés reformját, hanem ár- és támogatási rendszerünk megreformálását is sürgeti. Az állami költségvetés *szabadulni akar a fogyasztói ártámogatások terhétől.* A tej- és tejtermékek, a háztartási energia, a tömegközlekedési viteldíjak, a víz- és csatornadíjak, a lakbérek támogatása kb. 60 milliárd forint évi kiadást jelent. Több mint 40 milliárdot tesz ki az a kamatdifferencia, amit az állami költségvetés az OTP-nek térít évente a korábban felvett lakásépítési és lakásvásárlási hitelek hajdani alacsony (3%-os) kamata és a mindenkori üzleti kamatlábak differenciájaként. E „homokzsákok" kidobálása a költségvetés léghajójából azonban tovább növelné az inflációt, *elviselhetetlen terheket* róna a lakosságra. Négy évtizeddel ezelőtt abban az *illúzióban* alakította ki a proletárdiktatúra állama a „szocialista" bérrendszert, hogy a *béreknek csak a napi megélhetés fedezetét kell biztosítaniuk;* lakást, miként ingyenes egészségügyi ellátást, olcsó közlekedést, olcsó kulturális szolgáltatásokat, olcsó élelmiszereket majd ad az állam. Ha az ár- és támogatási reform bér- és szociálpolitikai reform nélkül valósulna meg, akkor nyíltan beismernénk a munkavállalók *kizsákmányolását.* Szakmailag is vitatható, indokolt-e minden termék és szolgáltatás ártámogatásának megszüntetése. De ha el is tekintünk a szakmai polémiától, társadalmi nézőpontból nem vállalható el az egyoldalú ár- és költségvetési reform. Ha nemcsak a közönséges áruknak, hanem a tőkének, a hitelnek is piaci ára van (osztalék, kamat), akkor a *munkaerőnek is legyen piaci ára* (munkabér). *Fejlett gazdaságot építeni illúzió, alacsony bérekkel és szociális védőháló nélkül.*

Nyikos László

Ingyenes jogi tanácsadás
a TUDOSZ-tagság részére!
MINDEN SZERDÁN
16 órától 19 óráig
a TUDOSZ Irodában
Budapest VIII.,
Puskin u. 4. II. em. 83.

ÍRD,
OLVASD,
TERJESZD
a
SZÓSZÓLÓT!

CÍMÜNK:
1088 Budapest
Puskin utca 4.
Telefon: 384-287

LAPUNK A MAGYAR HITEL BANK SZÉCHENYI ISTVÁN IGAZGATÓSÁGÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL JELENIK MEG.

A Tudományos Dolgozók Szakszervezetének lapja
Felelős szerkesztő:
dr. Dura László
A Szószóló szerkesztőségi tanácsadó testületének elnöke
dr. Pomogáts Béla
Olvasószerkesztő:
Somosi Sarolta
89.0640 Népszava Kiadó Vállalat Ságvári Nyomdája
Felelős vezető:
Szilágyi Tamás igazgató
HU ISSN 0239—0035

Hozzászólás

KOZMA TAMÁS

Universitas vidéken?

□ **„Kell-e a tudomány vidéken?" címmel olvashattuk előző számunkban Egyed Albert vitaindítóját. Szerkesztőségünk a diszkussziót a neveléstudomány doktora, az Oktatáskutató Intézet tudományos osztályvezetője hozzászólásával indítja.**

Azt hiszem, a vidéki tudományosságról kár volna vitatkozni mindaddig, amíg a vidéki egyetemek helyzetét nem gondoljuk, s nem rendezzük újra. Ezzel kapcsolatban szeretném fölvázolni javaslataimat.

A felsőoktatás jövőbeni kiterjesztése csak úgy lehetséges, ha intézményhálózatát is kiterjesztjük. Mindenekelőtt a középfokot követő, illetve a hagyományos felsőoktatást megelőző fokozat (post secondary) kiépítésére gondolunk. Ennek a hálózatnak a bővítése föltételezhetően kielégítené azokat a lakossági igényeket, amelyek a középfokú képzés általánossá válásával már az ezredforduló előtt várhatóan megjelennek. Ugyanakkor szolgálná a társadalmi mobilitás célját, növelné a lakosság területi integritását.

A felsőoktatás intézményhálózatának bővítése azonban tovább aprózhatja az amúgy is elaprózott intézményhálózatot, emellett ellentmond a szakosodás és a hatékonyság követelményeinek is. A hálózatfejlesztés és a hatékonyság követelményeit akkor egyeztethetjük össze, ha *a meglevő, illetve telepítendő intézményeket nagyobb szervezeti egységekbe integráljuk,* miközben igyekszünk megtartani lehetséges önállóságukat.

Az intézmények elhelyezkedésének és méreteinek elemzése visszatérően azt mutatja, hogy elsősorban nem az intézményhálózat elaprózottsága okoz gondot, hanem a kellő *szellemi háttér hiánya.* A vonatkozó statisztikák elemzése arra is rámutat, hogy szellemi központokat csak akkor tudunk létrehozni, ha a felsőoktatásban sem kizárólag az ott alkalmazottakra támaszkodunk, hanem az egyes körzetek szélesebb szellemi potenciáljára. Ilyen törekvések erőteljesen megindultak már pl. az egészségügyben, noha a diplomás—hallgató arány országosan éppen ebben a szakirányban a legkedvezőtlenebb (legkedvezőbb a tudományos, pedagógiai, közgazdasági és jogi szakirányokban).

A jelenlegi helyzet nem véletlenül alakult ki. Kedvezőtlen intézménytörténeti hagyományok mellett annak köszönhető, hogy *a felsőoktatás intézményrendszere a mindenható államigazgatásnak rendelődött alá, és universitasból felső-középszintű iskolává vált.* Az 1949-es átszervezés sajnálatos „eredményeit" láthatjuk többek között a következő fejleményekben:

— Olyan intézmények szerepelnek önálló státussal, amelyek fönntartása — ha az értelmiségnek európai szintű béreket fizetne a költségvetés — horribilis összegű. Ugyanez mondható el a fölszereltségről és ezeknek az intézményeknek a diákszociális körülményeiről is. (A szellemi háttér hiányáról föntebb már szóltunk.)

— A magyar felsőoktatás sajnálatos módon nem az amerikai értelemben vett (vidéki) campusokon koncentrálódik, hanem ugyancsak vidéki provincializmusba süllyedt. Ha szakmai színvonala alkalmasint nem is vitatható (pl. agrár szakképzés), a tudományos életbe való bekapcsolódása, szellemi színvonala, politikai aktivitása stb. sokszor megkérdőjelezhető.

— E provincializmus riasztó példáit a közelmúltban ismertté vált helyi összefonódások, kiskirálykodások és szélsőséges hatalmi monopóliumok kialakulása tette emlékezetessé.

— Az elaprózott hálózat fönntartása az említett gazdasági megfontolásokból ismételten vitakérdéssé vált.

Az elaprózódott és az államigazgatásnak (központi és helyi pártirányításnak) ily módon kiszolgáltatott intézmények helyett *javaslom az eredeti universitasok helyreállítását,* illetve napjaink lehetőségeihez mért kialakítását és továbbfejlesztését. A többkarúság legyen előírt követelménye annak, hogy az országgyűlés az illető intézménynek egyetemi rangot ad (vagy egyetemi rangjától megfosztja). Az egyetemhez való csatlakozás, a szervezetébe történő fölvétel viszont váljék vonzóvá azáltal, hogy az egyetemek szervezetei autonómokká válnak, vagyis az államigazgatás alól kikerülve közvetlenül a kormány (országgyűlés, köztársasági elnök stb.) rendelkezése alá kerülnek.

Egy így újrafogalmazott universitas-eszmény (egyetemi autonómia) többek között az alábbiakat is magában foglalná:

— *Tanszabadság.* Az egyetemi oktatónak tudományos felelőssége (egyúttal teljesítménye is) megfogalmazni tudományát és meghirdetni a kurzusait stb. A tudományos szabadság megsértéseként kell tekinteni az ebbe való igazgatási beavatkozást.

— Az egyetemi oktatónak meg (vissza) kell adni a jogot arra, hogy testületei révén *maga határozza meg és alakítsa ki intézményének profilját,* beleértve annak politikai, kulturális, tudományos stb. szerepkörét is. A költségvetés, illetve az egyetemi finanszírozók ezzel szemben természetesen elő kell írják azokat a tartalmi (vizsga-) követelményeket, amelyeknek a megszerzését hajlandók finanszírozni.

— Az egyetemi autonómia a (tudományos) kutatás és kutatók sajátos érdekvédelmi formájává válhat.

— Ennek megfelelően az universitasban a felsőoktatás és a tudományos kutatás regionálisan elérhető kapacitásai integrálódnak, ezzel ütőképes szellemi potenciált hozva létre és szervezve meg. Az ilyen tudományos kapacitás, szellemi potenciál az országban folyó alapkutatások elsődleges színhelyévé válik (az alkalmazott kutatások megfelelő helye nem az egyetem, hanem a termelés és/vagy a közszolgálat).

A különféle felsőoktatási intézményeket — mindenekelőtt a mostani egyetemeket — *függetlenné kell tenni mindennemű minisztériumi irányítástól.* E független intézmények egyben a környék tudományos kutatásának is helyet adnak. Az általuk nyújtott képesítéseket nem bürokratikusan tervezett létszámadatokhoz szabják, hanem a helyi, az országos, illetve a nemzetközi képzési piachoz. Mindez hozzásegít bennünket ahhoz, hogy kialakuljon az ország néhány tekintélyes universitasa, az eredetileg is azonos településen vagy körzetben szerveződött különböző felsőoktatási intézmények szövetségeként.

LAPUNK GRAFIKÁIT BÁNSÁGI ANDRÁS KÉSZÍTETTE

Kerekasztal-beszélgetés érdekképviselőkkel

(Folytatás az 1. oldalról)

zetéssel. Helyben kellene megegyezni az adott szinten a szakszervezeteknek arról, hogy milyen tárgyalási metódust folytassanak. Nagyon nagy szükség van erre a megegyezésre, mert ha nincs, akkor a szakszervezeteket ki lehet játszani egymás ellen, át lehet a fejük felett nyúlni, vagy helyettük, nélkülük dönthetnek. Az országos érdekegyeztetés mechanizmusa bonyolult kérdés.

Nyikos László: Az egyik alternatíva — amit a kormány is mondott —, hogy mind a munkáltatók, mind a munkavállalók szíveskedjenek maguk között megegyezni, és a közös véleményt fejtsék ki az Országos Érdekegyeztető Tanácsban. Ez nem megy. Ezért merült fel bennem is, másban is a kerekasztal gondolata, ami az OÉT mellett vagy helyett lenne egy másfajta érdekegyeztető fórum. Amennyire örvendetes az, hogy a szakszervezeti mozgalom pluralizálódik, annyira elképzelhetetlen nekem, hogy egy kormány, mint mindannyiunk munkáltatója ebben a körben, hajlandó ennyiféle munkavállalói képviselettel leülni. Ez technikailag elképzelhetetlen.

Fábri György: Jelen pillanatban, úgymond, a kormány mindannyiunk munkaadója. Csakhogy ez nem sokáig tart már. A munkaadó—munkavállaló viszonylat nagyon rövid időn belül sokkal differenciáltabb lesz annál, mint ahogy most kinéz. Nem lehet majd leírni egy kormány—szakszervezet párbeszéddel, vagy egy kerekasztallal.

Réti Tamás: Éppen ezért az átmeneti időszakra a Liga javasolja az az országos konfliktuskezelő szolgáltatás megteremtését, amely már a sztrájktörvénnyel kapcsolatban felmerült. Nagy szükség lenne egy olyan szolgáltatásra, amely a helyi konfliktusok kezelésében, illetve megelőzésében szerepet játszana, amely a munkavállalók és munkáltatók között egyeztetési lehetőséget teremt. A Liga tervezi, hogy beindít egy úgynevezett szakszervezeti akadémiát is, amelyben a szakszervezet iránt érdeklődőket szeretné kiképezni arra, hogy egyenrangú partneri viszonyra léphessenek a vállalati vezetőséggel, a hatalommal szemben.

Fóti Péter: Az az érzésem, hogy analógiák zajlanak a társadalomban. Tehát feltételezhető, hogy az MSZMP és az ellenzéki kerekasztal analógiájára, a SZOT-nak hasonló kerekasztal-beszélgetést kell folytatnia a Ligával, s a Ligától független más „külső" szakszervezetekkel is. Amennyiben a kiegyezés lehetséges, vegyes szerkezetű képviseleti rendszer alakulhat ki az alsó-, középső és a felső szinten. E szerkezet kiépítése nélkül nem juthatunk el egy olyan beszélgetésig, amikor majd arról szólhatunk, hogy kit, miért és hogyan lehet konkrétan védeni.

m. gy.

BEMUTATJUK

A tihanyi Balatoni Limnológiai Kutatóintézetet

Tátrai István kandidátus

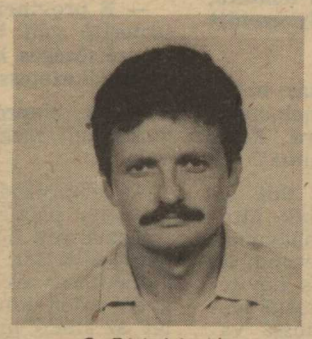

G.-Tóth László kandidátus

☐ A közelmúltban a festés örömét élveztük intézetünkben, s miközben a könyvtár néhány szekrényét is el kellett mozdítanunk, érdekes dokumentumra leltünk. Az egyikben rábukkantunk arra a könyvre is, amely az intézet 1945. előtti jelentéseit tartalmazza egybekötve. Belelapoztunk. Az első oldal fő címe: *„A Biológiai Intézet alapkőletételének ünnepe Tihanyban 1926. augusztus 25-én."* Alatta a Budapestről különvonattal érkezett vendégek felsorolása név és rang szerint: József és József Ferenc királyi hercegek, gróf Bethlen István miniszterelnök, gróf Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatási miniszter, Mayer János földmívelésügyi, Bud János pénzügyminiszter, továbbá 80 nemzetgyűlési képviselő.

A megsárgult lapok tanúsága szerint Klebelsberg Kunó ünnepi beszédében többek között ezeket mondta: *„Lesújtó, hogy a kiegyezéstől 1918-ig mindenfajta népiskolák emelésére mindössze 37 750 398 aranykoronát fordítottak, a feladat óriási méreteihez képest koldusösszeget, miközben aranykoronában több milliárd államadósságot halmoztak fel... Gróf Bethlen István miniszterelnök rövid négy év alatt 14 615 667 aranykoronát bocsájtott rendelkezésemre, hogy népiskolát építsünk az alföldi tanyákon, a Tiszamellék és a Dunántúl iskolátlan községeiben és Budapestnek elhanyagolt elővárosaiban. Meghallgatta azokat az előterjesztéseimet is, amelyek figyelmen kívül hagyva a demagóg jelszavakat, intézményeket kért a természettudományi oktatás és kutatás számára... Ha csínnal csináljuk és főleg, ha kellőképpen felszereljük és tudományos szellemmel megtöltjük biológiai kutatási intézetünket, akkor különösen a külföldi tudósok nem fognak elmaradni... A tihanyi lesz az első rendszeres természettudományi kutatási intézet Magyarországon."*

Így hangzottak el az alapító szavai, és az intézet 1927. szeptember 5-én, azaz az alapkőletétel után egy évvel, felszerelve átadták a tudományos kutatásnak. Egyetlen esztendő elegendő volt a tetemes földmunkára (a területet nagyrészt a Balaton öblének feltöltésével szerezték), a főépület, az igazgatói épület, a vendégház, a kurzusház felépítésére, s a 14 nagyméretű laboratóriumnak a kor színvonalának megfelelő, élettani és hidrobiológiai kutatásokat lehetővé tevő berendezésére. És mindez tíz évvel a Közép-Európa térképét átformáló első világháború után, egy nemzetközi méretekben terebélyesedő gazdasági és pénzügyi válság idején történt.

A Balatoni Limnológiai Kutatóintézet *két tudományos osztályra oszlik. A zoológiai* osztály az év elején átköltözött az egykori igazgatói épületbe, ahol szép, igényes, új élettani laboratóriumok létesültek. A Balaton életével foglalkozó *hidrobiológiai* osztály a napokban foglalta el az immár 62 éves, neobarokk stílusú épület 2. emelén felújított laboratóriumokat. Természetesen könyvtárunk, hajónk, konyhánk, helyi adottságunknál fogva 2 hetáros üdülőparkunk, sőt egy 30 szobás, 100 főt befogadni képes előadótermes vendégházunk is van. Intézetünkben kutatási területen 22 kutató és 16 asszisztens dolgozik, munkatársaink összlétszáma azonban a gazdasági hivatal személyzetével, a könyvtárosokkal, a hajósokkal, a szakácsokkal, kertészekkel és a szakmunkásokkal eléri a 67 főt.

A tudományos dolgozók *fluktuációja, a kutatók cserélődése az egyes munkacsoportokban természetes.* Ez mindig is így volt az intézet fennállása óta, miközben olyan világhírű kutatók dolgoztak hosszabb-rövidebb ideig nálunk, mint Szent-Györgyi Albert. Az asszisztensek körében azonban akadnak olyanok, akiknek már a nagyszülei is a „Biológián" dolgoztak. Büszkék vagyunk rá, hogy patinás cég a miénk! Úgy tudjuk, hogy a hegyen fekvő Tihany is annak okán jutott elektromos áramhoz 1927-ben, hogy azt az európai hírnévre törő „Biológiára" bevezették.

Nehéz néhány szóval elmondani, érzékelteni, hogy kutatóink tudományos munkája milyen sokrétű, milyen területekre terjed ki. Ezért csak arra vállalkozunk, hogy az alaptevékenységek tömör felsorolásszerű vázát ismertessük: a Balaton eutrofizálódása, különös tekintettel az algák szervesanyag-termelésének, tömegének és összetételének változására; a balatoni gerinctelen állatok táplálkozása, populáció-dinamizmusa és produkciója, tekintettel a biomanipulációs lehetőségekre; a halak szerepe és produkciója a Balatonban, a halállomány összetétele, táplálkozási kapcsolatai; környezetszennyező anyagok felhalmozódásának és hatásának kutatása a balatoni állatokban és azok szerveiben, hatásuk az eddigi struktúrákra és folyamatokra; integrációs és tanulási folyamatok sejtszintű mechanizmusai gerinctelen állatok modell idegrendszerén.

Figyelem, figyelem...

Új jogszabály

A FELSŐFOKÚ OKTATÁS IDEJÉT MUNKAVISZONYNAK KELL TEKINTENI

☐ A 17/1979. (XII. 1.) MÜM számú rendelet módosításáról rendelkező 2/1989. (III. 25.) ÁBMH rendelkezés szerint *munkaviszonyban töltött időként kell figyelembe venni a felsőfokú intézmény nappali tagozatán folytatott tanulmányok idejét,* legfeljebb azonban a képesítés megszerzéséhez a tanulmányok folytatása idején előírt időt.

E rendelkezés alapján a pótlólagos összeszámítással a dolgozó munkaviszonyban töltött ideje növekszik. Ezért minden olyan esetben, amikor valamely jogszabály bizonyos juttatásokat, illetve jogosultságokat munkaviszonyban töltött időhöz köt és a dolgozó pótlólagos beszámítással arra *jogosulttá válik,* azt részére minden esetben biztosítani kell.

Néhány olyan munkaviszonyt érintő kérdés, melynek elbírálásánál a munkaviszonyban töltött időnek jelentősége van:

— a *dolgozó felmondási ideje* többek között a munkaviszonyban töltött idő tartamától függ;

— *a bérbesorolásnál* a munkaviszonyban töltött időnek is jelentősége van;

— a dolgozót megillető *pótszabadság* — minden munkaviszonyban töltött 3 év után egy nap;

— *a jubileumi jutalom* kifizetésének feltétele, hogy a dolgozó legalább 25, 40, illetve 50 év munkaviszonyban töltött idővel rendelkezzen.

A felsorolt esetekben az egyes juttatások, illetve jogosultságok a jogszabály rendelkezése alapján a dolgozókat *alanyi jogon* illetik meg, ezért ezt a *munkáltatóknak hivatalból kell figyelembe venniük* és azt *külön kérés nélkül* a dolgozók részére biztosítaniuk.

Tekintettel azonban arra, hogy olyan új jogszabályról van szó, mely a munkáltatókra nézve többletkiadással jár, *célszerű, ha a szakszervezeti alapszerveink felhívják a munkahelyi vezetők figyelmét és kezdeményezik, hogy a jogszabály rendelkezései szerint járjanak el.*

— s —

Vélemények — ugyanarról

Szakszervezeti tiltakozás ellenére

Az államháztartás reformja az Országgyűlés előtt

AGGÁLY ÉS TILTAKOZÁS

☐ **A Felsőoktatási Dolgozók Szakszervezete, a Közgyűjteményi és Közművelődési Dolgozók Szakszervezete, a Pedagógusok Szakszervezete és a Tudományos Dolgozók Szakszervezete a felsőoktatás, a közművelődés és közgyűjtemények, a művészetek, a közoktatás és a kutatások, s ezeken keresztül valamennyi munkavállaló jövőjéért érzett közös tenniakarástól indíttatva — az Országgyűlés június végi ülésszaka előtt — elhatározták, hogy saját álláspontjaik közös gondolati elemeit egységesen, megerősítve foglalják össze, s követelték, hogy a koncepciót az alábbiak szerint dolgozzák át:**

1. Indokoltnak tartjuk az államháztartás reformját, mert a költségvetés mai működése már nem biztosítja egy olyan — általunk is szorgalmazott — közösségi társadalom fejlődésének feltételeit, amelyben a művelődés, a művészetek, a valóság törvényszerűségeinek megismerése alapvető társadalmi, emberi értékek, melyek megőrzése, fejlesztése az állam alapvető funkciója.

2. A reformtól azt várjuk, hogy a humán közkiadások reálértékben növekedjenek, ezért nem fogadjuk el, hogy a költségvetés szanálásának részben is áldozatai lehessenek e területek, és nem fogadható el a lakosság anyagi terheinek fokozása.

3. A reformnak a sikerhez széles társadalmi bázisra van szüksége, ezért annak tartalmát szakszerűen és érthetően már most a nyilvánosság elé kell tárni.

4. A pénzügypolitika társadalompolitikát szolgál, ezért múlhatatlanul fontos, hogy a pénzügyi technikák az oktatási és a közművelődési törvényben foglaltakat szolgálják.

5. Megalapozott prognózisokat kívánunk megismerni az állami, az önkormányzati és a lakossági jövedelemarányok lehetséges változásáról, melyek alapjául szolgálhatnak a parlamenti állásfoglalásnak.

6. Az állampolgároknak az oktatáshoz és a művelődéshez való jogát, valamint a joggyakorlás feltételrendszerét új pénzügyi konstrukciókkal megkérdőjelezni nem lehet.

7. Javasoljuk a normatív állami támogatás értékállóságának biztosítását. Ehhez ki kell dolgozni és a koncepcióba integrálni az ennek alapjául szolgáló fogyasztói kosarakat.

8. Az államháztartási reform különböző részrendszerei, valamint más törvények, szabályozók (tulajdonreform, tanácsi bevételek szabályozói, szja, áfa, ványa, autonómiák stb.) tartalmát egymással össze kell hangolni.

9. Felhívjuk az érdekeltek figyelmét, hogy az államháztartási reform munkáinak összetettsége miatt a véleményezésnek jelentős a munkaigénye. Szakszervezeti tagsági vitákra tágabb időhatárok között van mód.

CSONT NÉLKÜL

Számos szakszervezet — köztük a TUDOSZ — éles hangú tiltakozása ellenére az Országgyűlés június 28-án, két ellenszavazattal és 20 tartózkodás mellett elfogadta az államháztartás néhány hete „puccsszerűen" közzétett államháztartási reformkoncepcióját. A nagy szótöbbséggel „átment" vitaanyag végső formájában sem tartalmazott sokkal többet, mint az eredeti pénzügyminiszteri előterjesztés. Ez lényegében azt jelenti, hogy a kormányzat a jövőben a jövedelemelvonás és újraelosztás jelenlegi nagymértékű centralizációját olyasfajta decentralizációval akarja feloldani, melynek során az állam gyakorlatilag kivonul a szociálpolitika, a kulturális és közművelődés, valamint a lakáselljátás nem egy területéről. Ugyanakkor lépéseket szándékozik tenni a működő tőke fokozottabb bevonására, a tanácsi gazdálkodás jelenlegi szisztémájának átformálására és egy új elosztáspolitika feltételrendszerének kialakítására. Legfontosabb „gyógyír"-nak a teljes bérliberalizáció megteremtését tekinti a kormányzat.

A honatyák és honanyák nem sokáig vitatkoztak a koncepció felett, vagyis a pénzügyi kormányzat most is — mint annyiszor a múltban! — szinte „csont nélkül" bizalmat kapott a T. Háztól, elgondolásainak határozattá emelkedéséhez.

A döntést megelőző disputában maga a terv- és költségvetési bizottság is azt állapította meg, hogy az előterjesztés egységes koncepció helyett inkább csak költségvetési elgondolásokat tartalmaz. Márpedig az ilyen, egységes egésszé „összse nem álló" javaslatgyűjtemény nem eredményezhet mást, mint azt, ami egyébként is meghatározza a jelenlegi kormány társadalom- és gazdaságpolitikáját — konzisztenciahiányt...

BELÁTHATATLAN KÖVETKEZMÉNYEK

A „társadalmi szerződés" látványos, évtizedekre kiható felmondása, tehát még azzal is párosul, hogy az állam a visszavonulási útvonal tájékozódási pontjait sem tudja egyértelműen kijelölni. Ez csak azt eredményezheti, hogy később, a dolgok remélhető jobbrafordulásának idején nehéz lesz újból fellelni a „fejlődési irány"-t, a tényleges kibontakozáshoz vezető ösvényeket.

Mindez a kultúrában és a művelődésben még fokozottabban, még drasztikusabban jelentkezik, hiszen a „leharcolás" több nemzedékre szól, a társadalommal szembeni „adósság-átütemezés" ma még beláthatatlan következményeket, s felmérhetetlen károkat okozhat.

Egyetlen szakszervezetnek sem lehet célja a szétzilálódásban lévő államháztartás sorainak rendezése, de még arra sem vállalkozhat, hogy kész recepteket szolgáltasson a sebzett hadállások gyors és hatékony befoltozására. Ám az mindenképpen kötelessége, hogy figyelmeztessen arra, a minden értelmiségi számára egyértelmű tényre, miszerint a „humán infrastruktúra" erőforrásainak radikális elvonása a megroppant derekú nemzet szellemi leépüléséhez vezet. Ez már a gazdasági csődnél is nagyobb és hosszabb távú tragédia...

T. A.

Mindennapos DOGMÁINK

Tabutlanítás

1-ENLŐTLENSÉG

☐ A magyarországi szovjet típusú rendszerben az *egyenlőség* eszméje és gyakorlata többszöri alakváltozáson esett át. Maga a szocializmusnak elkeresztelt változás az *egyenlősítést* hirdette meg. A valójában ázsiai típusú modernizáció azonban — indulati motivációból — a *lefelé nivellálást* valósította meg. Ez az átalakulás hatalmas alkalmazotti tömegeket szült, a munkásságot, a parasztságot a kis jövedelem azonosságára hozta, az értelmiséget a *szellemi betanultság* végrehajtói, ügyintézői „munkakörébe" fokozta le.

E primitív egyenlőség-eszményt nagyon sok *parancsuralmi* eszköz segítette. Ilyen volt a munkahelyhez-kötés mint a modern, rabszolgaság intézménye, a rendkívül alacsonyan tartott bér mint az anyagi kiszolgáltatottság formája, a bármikor elorozható társadalmi juttatások „bősége" mint a gyámkodó paternalizmus forrása. A *szegénység-egyenlőséget* szolgálta az igazságtalan lakásrendszer, általában az infrastruktúra elspórolása. Mindez arra volt hivatott, hogy a sztálini modellnek oly kedves *militarizmust* az élet majd minden szférájára kiterjessze a laktanyaszerű lakástól a csajkaszerű egyenfogyasztásig.

Bár ez a modell a kádárizmus korszakában lazult, de meghatározó struktúráiban őrizte az *elnyomottak egyenlősítésének* eltagadott gyakorlatát. Így olyan „egyenlő" társadalom született, amelyben mindenki lemondásra kényszerült a citoyenlétről, a másságról, a közösségiségről, a különbözőségről, s válhatott egyfajta „vidámabb" falanszter „egyenértékű" tagjává. Ez a gyakorlat a vágyott emberi homogenizáció már túlhaladott változatát kaparta elő a történelem szemétdombjáról.

Az is természetes, hogy az *elnyomás egyneműsítése* súlyosan egyenlőtlen helyzeteket teremtett. Mint annyi más ebben a társadalmi formációban, az egyenlőség is megduplázódott. Volt egyfajta egyenlőségük a hatalmi elit tagjainak, s kedvezményezettjeiknek, s egy teljesen másfajta „hasonlóság" a hatalomból kirekesztetteknek, az elnyomottaknak. Így az életminőség is megkettőződött — kétfajta bolt, kétfajta kórház, kétfajta üdülő stb. —, s az „egyenlőségek" csak az azonos sávokban voltak értelmezhetők, miközben a valódi társadalmi egyenlőtlenségek szakadéka egyre tágult.

Arra kellett rádöbbenni, hogy a lenini—sztálini modell szélesebb egyenlőtlenségeket termelt, mint az szerves fejlődésünkből következett volna. *Refeudalizálta* a társadalmat, s mivel az egyéni kezdeményezéshez sem lehetőséget, sem tőkét nem teremtett, az egyes ember számára szinte kizárta annak adottságát, hogy saját maga változtasson társadalmi helyzetén, csökkentse az egyes rétegek közötti különbségeket.

Jellemző, hogy ez a rendszer, miután nyilvánvalóvá vált súlyos *egyenlőtlenségi* ambíciója, nem ezen változtatott, hanem levette napirendről az egyenlőségi eszményt, s nyilvánosságát zárta el az egyenlőtlenségek elől.

Mit lehet ma tenni, ha a tabuk tárából újra elő akarjuk venni az egyenlőség nagyszerű emberi vágyát? Akkor igazán, reálisan kell beszélnünk erről a talán elérhető ábrándról, s racionálisan szükséges cselekednünk. Nézzünk szembe a fejlett világ gyakorlatával: egy társadalom zöme „egyenlősíthető" a *piacon.* Leegyszerűsítve azt mondhatjuk: nyolcmillió magyar a maga módján boldogul a piacon, ha békén hagyjuk őket. Nem szabad titkolni, hogy a piac sajátos egyenlőségi helyszín, itt az egyenlők az egyenlőkkel lépnek kapcsolatba. (Persze a tőke, a képesség, a szerencse, s ki tudná megmondani, hogy mennyi minden még, differenciál.) Az azonban bizonyos, hogy boldogítás nélkül az emberek zöme boldogul, s egy sor mai *hierarchikus* egyenlőtlenséget csökkent.

A piacgazdaság veszteseit pedig sűrű szociális hálóval kell védeni. Így ugyan a felhőtlen egyenlőség nem lesz látóközelbe invitálva, de a társadalmi, egyéni boldogulás esélyei megnyílnak. A mitikus egyenlőség *esélyegyenlőséggé* materializálódik, s ez azért nem kevés. A szegénység-egyenlőség a boldogulásesélyegyenlőségének világává transzponálódik. S ez a feltétele annak, hogy az 1-enlőség ne néhány 1-ek birodalma legyen, hanem valóban a többségé.

Fóti Péter

NÉZŐPONT

A poszt-proletár-diktatúra egészségügye

☐ A minap, a 168 óra műsorát hallgatva, elképedve kaptam fel a fejem, amint valaki buzgón ecsetelte a *proletárdiktatúra hasznát, előnyeit.* Az osztályharcos nyilatkozat országszerte óriási vihart kavart. Ki-ki vérmérséklete szerint reagált — levélben vagy telefonon — a rossz emlékű fogalomra. Közöttük azonban egy sem volt olyan, aki védelmébe vette volna azt a maroknyi kisebbséget, amelyik — a proletáriátus történelmi érdekeire hivatkozva — többnyire nagyfokú intoleranciát mutat minden polgárinak ítéltetett értékkel szemben.

A felbőszített rádióhallgatók közül egy tudós férfiú nem sajnálta a fáradságot, postára adta az *Egészségügyi Világszervezet (WHO) legújabb népegészségügyi statisztikájának* néhány beszédes adatsorát, s kérte annak közzétételét. (Ami aztán meg is jelent a szóban forgó rádióműsor nevét viselő retrospektív hetilapban.) Ebből ország-világ megtudhatta, hogy *33 nemzet közül a legrosszabb egészségi állapotú* és a *legrövidebb átlagéletkorú* polgárok ott élnek, ahol egykoron vagy pedig az elmúlt évtizedekben *proletárdiktatúrát vezettek be.*

Magyarországon jó ideje nem a termelőeszközöktől megfosztott bérmunkások társadalmi osztályától származtatják a hatalmi szuverenitást. *A proletárdiktatúrát követő* történelmi korszakban már *nem terhelik kommunisztikus utópiák* a politikusok s a technokraták gondolkozását. Ezekben a rendszerekben az állampolgárok a felsőbbség drasztikus atyai gondoskodása nélkül is áruba bocsájthatják munkaerejüket. A *poszt-proletárdiktatúrában* megszűnnek a kitelepítések, internálások, de az életerő újratermeléséhez kevés a szabadidő, nincs elegendő önálló lakás, milliók alkoholizálnak, ezért *törvényszerűen leromlik a populáció egészségi állapota.*

Hazánkban *évente 47 ezer ember pusztul el szív- és érrendszeri megbetegedésben, 30 ezren halnak meg különféle daganatos bajok miatt.* A nemzet egyre romló egészségi állapota összefügg a nép egyre rosszabb életkörülményeivel. Az emberek agyonhajszoltsága, a családok romló szociális helyzete, s a katasztrofálisan elszennyeződött környezet miatt maholnap egy újszülött olyan rövid életre számíthat, mintha Bangladesben látta volna meg a napvilágot.

A népegészségügy nívóját tovább rombolhatják azok a reprivatizálási elképzelések, amelyeket a Szociális és Egészségügyi Minisztériumban „reformkoncepció"-ként fogalmaztak meg. Az *orvosi magángyakorlat általánossá tétele* érdekében olyan jogszabálytervezetet ötlöttek ki, amely, a humánus értékekre fittyet hányva, *bérbeadásra kínálja fel az állami egészségügyi intézmények különböző részlegeit.*

Az egészségügyi kormányzat etikusnak nem mondható elgondolásainak lényege: ugyanazt az egészségügyi infrastruktúrát, ugyanazt az orvosi tudást, magasabb díj ellenében csupán azért „adja el", mert vannak olyanok, akik képesek és hajlandók azokat „megvenni". *Megrövidítenek* ezzel viszont mindenkit azok közül, *akiknek csak az állami ellátás marad* egészségük ápolására, hiszen az állam eszközeit használják a magánszférában. A rendelettervezet kiagyalói úgy tesznek, mintha nem tudnák, hogy egyre drámaibb mértékben nő azok száma, akik a szó szoros értelmében vett térítésmentes ellátást képesek csak igénybe venni.

A rászorultak rovására kiépítendő orvosi magánvállalkozás jogszabálytervezetét az Országgyűlés szociális és egészségügyi bizottsága eddig egy ízben tárgyalta. Ott a szakszervezetek képviselői felvetették, hogy a változtatások előtt illenék megkérdezni az elszegényedő és egyre nagyobb számban megbetegedő honfitársainkat, *van-e bizalmuk olyan egészségügyi kormányzati döntéshez, mely a térítésmentes állami egészségügyi alapellátás terhére enged felépíteni olyan orvosi magánvállalkozást, amely veszélyezteti a legrászorultabbak érdekeit!*

Választ a mai napig nem kaptak.

(dura)